

АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО МЕДИЧНУ ТАЄМНИЦЮ ДО СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

ADAPTATION OF LEGISLATION ABOUT MEDICAL CONFIDENTIALITY TO MODERN CHALLENGES

Маховик А.О., аспірантка

Навчально-науковий інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У статті досліджуються актуальні питання нормативно-правового регулювання медичної таємниці в Україні в умовах сучасних викликів, зокрема пандемії COVID-19 та повномасштабного вторгнення РФ. Показано, що зазначені події суттєво вплинули на організацію надання медичної допомоги та загострили проблему дотримання конфіденційності медичних даних. Наголошується на потребі оновлення правових норм, які визначають порядок обігу чутливої інформації та відповідальність за її незаконне розголошення.

Аналізуються чинні законодавчі акти, що регулюють сферу медичної конфіденційності, зокрема Конституція України, «Основи законодавства України про охорону здоров'я», Закон «Про захист персональних даних» та норми кримінального права. Висвітлюються проблеми практичного застосування відповідних положень, зокрема під час пандемії COVID-19, коли траплялися випадки поширення відомостей про стан здоров'я пацієнтів у відкритому доступі. Особливо розглянуто дискусію щодо кваліфікації таких дій за статтею 132 чи статтею 145 Кримінального кодексу України.

Особливу увагу приділено питанню використання медичними працівниками месенджерів як засобу професійної комунікації. Попри їхню доступність та оперативність, ці платформи не відповідають вимогам безпеки, не гарантують контроль доступу до інформації та створюють ризики витоку даних. Обґрунтовано доцільність застосування спеціалізованих систем електронного документообігу, які дозволяють забезпечити належний рівень захисту, аудит користувацьких дій і збереження довіри пацієнтів до медичної системи.

У статті узагальнено наукові підходи зарубіжних і вітчизняних дослідників, які акцентують на необхідності поєднання права пацієнта на конфіденційність із суспільними потребами у сфері охорони здоров'я та безпеки. Підкреслюється, що медична інформація у сучасних умовах має не лише індивідуальне, але й стратегічне значення, а її захист є питанням національної безпеки.

Зроблено висновок про необхідність вдосконалення правових та організаційних механізмів захисту лікарської таємниці. Адаптація національної правової системи до нових викликів, зокрема епідемій, воєнних дій і цифровізації, є критично важливою для гарантування належного захисту прав пацієнтів і забезпечення стійкості системи охорони здоров'я.

Ключові слова: медична таємниця, захист персональних даних, етика медичної практики, електронний документообіг, безпека обміну даними.

The article examines current issues of legal regulation of medical confidentiality in Ukraine under modern challenges, particularly the COVID-19 pandemic and the full-scale Russian invasion. These events have significantly influenced the organization of medical care and intensified the problem of protecting sensitive health data. The study emphasizes the need to update legal norms that regulate the circulation of confidential information and establish liability for its unlawful disclosure.

The article analyzes key legislative acts governing medical confidentiality, including the Constitution of Ukraine, the Law "Fundamentals of the Legislation of Ukraine on Health Care," the Law "On Personal Data Protection," and relevant provisions of criminal law. Particular attention is paid to the difficulties of applying these norms in practice, as evidenced by cases of disclosure of COVID-19 patients' health information. The discussion focuses on the controversy regarding the proper qualification of such actions under Article 132 or Article 145 of the Criminal Code of Ukraine.

Special attention is given to the use of instant messaging applications by medical professionals for professional communication. Despite their accessibility and speed, such platforms do not meet confidentiality and security standards, fail to provide proper access control, and increase the risk of data leaks. The article substantiates the need to implement specialized electronic document management systems that ensure adequate protection, user activity auditing, and preservation of patient trust in the healthcare system.

The research summarizes the views of both foreign and Ukrainian scholars, who emphasize the necessity of balancing the patient's right to confidentiality with public health and security needs. It is highlighted that medical information today has not only an individual but also a strategic dimension, making its protection an issue of national security.

The article concludes on the necessity of improving legal and organizational mechanisms for the protection of medical secrecy. The adaptation of Ukraine's legal system to new challenges, such as epidemics, wartime conditions, and digitalization, is deemed crucial for safeguarding patients' rights and ensuring the resilience of the healthcare system.

Key words: medical confidentiality, personal data protection, medical ethics, electronic document management, data exchange security.

Постановка проблеми. Проблема захисту медичної таємниці сьогодні набула особливої актуальності через нові виклики, з якими зіткнулася українська система охорони здоров'я. Пандемія COVID-19 та повномасштабна війна з боку РФ показали, що чинне законодавство не завжди відповідає потребам часу. Часом норми права залишаються без чітких механізмів застосування.

На практиці це призводить до ситуацій, коли медичні працівники не мають зрозумілих алгоритмів дій – як, коли і кому можна передавати інформацію про пацієнтів, особливо під час надзвичайних подій. Також виникають проблеми з використанням месенджерів, які не гарантують достатнього рівня захисту, але все ж залишаються одним із основних засобів спілкування між медиками.

Окремо варто звернути увагу на те, що електронний документообіг у медичній сфері досі не є уніфікованим і не забезпечує належного контролю за тим, хто має доступ до чутливих даних. Це створює ризики як для порушення прав пацієнтів, так і для витоку інформації, що може бути використана на шкоду людині або навіть державі.

Таким чином, постає потреба в оновленні законодавчих підходів до захисту медичної таємниці – із урахуванням реалій сьогодення, розвитку технологій та загроз, які виникають у часи пандемій, воєн і масового переміщення населення. Необхідно створити зрозумілу і дієву правову систему, яка б чітко регламентувала обіг медичної інформації та відповідальність за її порушення.

Аналіз наукових джерел і публікацій свідчить про зростання наукового інтересу до проблеми медичної конфіденційності як важливої складової права на охорону здоров'я та приватність. У працях таких дослідників, як Генрієтта Роскам Аббінг, Марк Панг Квек, висвітлюються питання правового балансу між захистом медичної інформації та суспільною потребою у її розкритті. Зокрема, це стосується таких питань як контекст звітності, епідеміологічного нагляду, загрози життю. У межах української наукової традиції питання правового регулювання лікарської таємниці досліджували І.Я.Сенюта, С.Г. Стеценко, С.В. Вахненко, які акцентували на правових ризиках, пов'язаних із розголошенням конфіденційної медичної інформації. Разом з тим, попри значний обсяг досліджень, у науковому просторі бракує системного аналізу стану правового регулювання медичної конфіденційності в умовах надзвичайних ситуацій, цифровізації та загроз національній безпеці, що зумовлює необхідність подальших ґрунтовних напрацювань у цій сфері.

Метою статті є здійснення комплексного аналізу правового регулювання медичної таємниці в Україні в умовах сучасних викликів, зокрема пандемії COVID-19 та повномасштабної війни, виявлення основних законодавчих прогалин, практичних труднощів у захисті конфіденційної медичної інформації, а також формулювання пропозицій щодо вдосконалення правових та організаційних механізмів забезпечення конфіденційності із урахуванням розвитку цифрових технологій.

Виклад основного матеріалу. Протягом останнього десятиліття Україна зіткнулась із серйозними викликами, що вимагали перегляду існуючих правових підходів. Пандемія COVID-19 та повномасштабне вторгнення РФ стали подіями, які кардинально змінили функціонування суспільних інституцій, зокрема системи охорони здоров'я. На цьому тлі особливо загострилася проблема дотримання медичної конфіденційності. Швидкий розвиток цифрових технологій, поява телемедицини та мобільних застосунків дали нові інструменти для надання допомоги, але водночас поставили під сумнів ефективність чинних механізмів захисту медичних даних. Умови війни ще більше ускладнили ситуацію: мільйони переміщених осіб, співпраця цивільних і військових медичних закладів, необхідність оперативного обміну даними тощо. Медична інформація може бути не лише джерелом допомоги, а й ціллю для ворога, тому її захист у сучасних умовах набуває не тільки етичного, а і стратегічного значення.

Нормативне регулювання медичної таємниці в Україні ґрунтується на низці ключових законодавчих актів, які забезпечують захист персональних даних пацієнтів та визначають порядок їх обробки і використання. Згідно зі статтею 32 Конституції України, кожен має право на недоторканність приватного життя, що включає захист особистих та медичних даних [1]. Закон України "Основи законодавства України про охорону здоров'я" визначає лікарську таємницю як невід'ємну частину медичної практики, забороняючи розголошення медичних відомостей без згоди пацієнта, за винятком випадків, передбачених законом [2]. У свою чергу, Закон України «Про захист персональних даних» регулює питання обробки та захисту медичних даних, визначаючи механізми безпеки та вимоги до їх конфіденційності [3]. Оскільки багато медичних даних зберігаються та обробляються в електронному вигляді, особливу увагу слід приділяти вимогам Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» [4]. Загалом, медична таємниця в Україні регулюється цілим комплексом правових актів, що мають на меті не лише захист прав пацієнтів, а й забезпечення належного рівня безпеки в умовах розвитку новітніх технологій і кризових ситуацій.

Згідно зі ст. 40 Закону України "Основи законодавства України про охорону здоров'я", лікарська таємниця вклю-

чає інформацію про хворобу пацієнтів, медичні обстеження, огляд і їх результати, а також інтимні та сімейні аспекти життя особи. Медичні працівники та інші особи, яким ця інформація стала відомою у ході виконання їх професійних чи службових обов'язків, не мають права розголошувати ці відомості [2]. Норма закріплює право пацієнта на конфіденційність про стан його здоров'я, факт звернення за медичною допомогою, а також дані, які він отримав під час медичного обстеження. Проте, як показала практика останніх років, виникають ситуації коли необхідно розголосити медичні відомості про пацієнта задля забезпечення громадської безпеки. Зокрема, якщо є підозра, що особа може стати джерелом небезпечного захворювання для оточуючих.

У перші місяці перебігу пандемії траплялися різні випадки розголошення інформації про хворих на COVID-19. Один з них це історія мешканки Іршавщини. Інцидент стосується оприлюднення в Інтернеті конфіденційних відомостей про діагноз померлої жительки села Приборжавське [5]. За фактом порушення закону навіть було розпочато кримінальне провадження за статтею 132 Кримінального кодексу України. Поліція розпочала розслідування після того, як стало відомо, що фотокопія медичного результату була надіслана через месенджер "Viber" у листуванні між медичними працівниками. Наразі у Єдиному державному реєстрі судових рішень міститься тільки одна ухвала стосовно цієї справи, де слідчі подали клопотання до суду про тимчасовий доступ до записів мобільних операторів для перевірки зв'язків між абонентами у певний період часу.

Загалом цікавим є питання правильності інкримінування ст. 132 КК України "Розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби" у даній ситуації [6]. З огляду на те, що COVID-19 не є "невиліковною" хворобою, видається правильним інкримінування іншої статті Кримінального кодексу України, а саме ст. 145 "Незаконне розголошення лікарської таємниці". Дана стаття є більш загальною і не обмежується невиліковними інфекційними хворобами чи вірусом імунодефіциту людини.

Цей інцидент підкреслює важливі аспекти у питаннях захисту медичної таємниці та правових механізмів реагування на порушення даного права. Зокрема, випадок свідчить про необхідність чіткого визначення правових норм, що стосуються розголошення медичних відомостей, а також про важливість правильного застосування кримінальних статей у контексті сучасних захворювань, таких як COVID-19.

Ще одне важливе питання варто розглянути – це використання медичними працівниками месенджерів для професійного спілкування. З практичної точки зору це зручний спосіб комунікації. Він забезпечує швидкий обмін інформацією, що важливо, враховуючи специфіку професії. Основну загрозу становитимуть особисті акаунти, через які часом відбувається спілкування. Месенджери часто використовують наскрізне шифрування, яке має забезпечувати захист інформації від несанкціонованого доступу. Проте, є сумніви чи достатньо таких засобів безпеки. Також у подібних застосунках неможливо провести контроль за доступом до даних. Це значить, що насправді складно буде встановити хто насправді міг отримати певну інформацію і як вона може бути використана. Ще є ризик того, що через помилку користувача конфіденційні дані можуть бути розголошеними. Наприклад, у випадку надсилання повідомлення не тому адресату або через відсутність належного контролю за історією чатів. Як результат, інформація про пацієнта може потрапити до сторонніх осіб, а відповідно будуть порушені принципи конфіденційності та лікарської таємниці.

Варто зазначити, що іноді використання подібних сервісів є безальтернативним через відсутність інших комунікаційних платформ. Проте, очевидним є факт, що месенджери можуть використовуватися для обговорення загальної інформації, а не для передачі конкретних медичних фактів, особливо що містять особисті дані пацієнтів. Тобто, вони можуть виступати додатковим інструментом комунікації, а не основним способом передачі інформації.

У роботі закладів охорони здоров'я значно доцільніше використовувати спеціалізовані системи електронного документообігу, які б відповідали вимогам конфіденційності та безпеки. Ціль подібних систем – забезпечити контроль доступу до медичних даних. Це дозволить обмежити коло осіб, які можуть мати доступ до чутливої інформації. Крім того, важливо мати можливість здійснити повний аудит дій користувачів, щоб виявляти спроби несанкціонованого доступу або порушення протоколів безпеки. Спеціалізовані платформи, крім того, матимуть значно кращий рівень їх захищеності в порівнянні з месенджерами загального користування. Використання таких систем дозволить медичним установам не лише дотримуватися вимог законодавства щодо захисту персональних даних пацієнтів, але і мінімізувати ризики, які пов'язані з помилками користувачів.

ентів, але і мінімізувати ризики, які пов'язані з помилками користувачів.

Висновки. Варто зазначити, що адаптація законодавства України, яке регулює питання дотримання медичної таємниці до нових викликів є надзвичайно важливою умовою для ефективного функціонування системи охорони здоров'я. Пандемія COVID-19 та російсько-українська війна стали причинами розуміння необхідності вдосконалення правових механізмів захисту персональних даних пацієнтів.

Враховуючи особливості сучасних технологій, необхідно посилити контроль за використанням месенджерів та інших комунікаційних платформ для передачі чутливих медичних даних. У цьому контексті, використання спеціальних систем електронного документообігу видається найбільш ефективним і безпечним шляхом для передачі конфіденційної інформації.

Необхідність розвитку технологій та удосконалення механізмів захисту медичної таємниці є критичною в умовах, коли дані про пацієнта стають не тільки особистою справою особи, але і питанням суспільної безпеки. А тому законодавче регулювання має містити алгоритм дій на випадок кризових ситуацій, таких як епідемії чи війни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) від 28.06.1996.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801–XII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>
3. Закон України «Про захист персональних даних» : (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 34, ст. 481) від 01.06.2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>
4. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» : (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 36, ст. 275) від 22.05.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>
5. За розголошення конфіденційної інформації щодо смерті мешканки Іршавщини із COVID-19 розпочато кримінальне провадження. Інтернет-видання «Закарпаття онлайн Beta». 07.04.2020. URL: <https://zakarpattya.net.ua/News/201138-Za-rozholoshennia-konfidentsiinoi-informatsii-shchodo-smerti-meshkanky-Irshavshchyny-iz-COVID-19-rozpochato-kryminalne-provadhennia>
6. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001.

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.08.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 23.09.2025
Дата публікації: 26.09.2025